

DIN NOU DESPRE REGIMENTUL GRĂNICERESC ROMÂN NĂSĂUDEAN

Ioan BOLOVAN, Adrian ONOFREIU*

NEW INFORMATION ON THE ROMANIAN BORDER REGIMENT FROM NĂSĂUD (Summary)

The following study begins from a manuscript discovered by the authors in the archives from Bistrița, Karl Klein's study on the history of the border regiment from Năsăud, since the year it was founded, in 1762, and until 1866. In a first stage, the authors of the present study bring information on the biography of Karl Klein, discussing his human and professional qualities. At the basis of his work lies his research on the regiment in the archive from Năsăud and in the military archives from Vienna, although there is no certain information on the way in which the manuscript was prepared. Klein's attempt is analyzed by the authors in the context of historical events from the half of the 19th century.

The authors proceed to a comparative analysis of Klein's work and of the more familiar similar work dedicated to the border regiment: the work of Gustav Ritter Amon von Treuenfest (Viean, 1882) and that of Gh. Barițiu. Parallel research of these papers leads to the idea that Treuenfest and Barițiu had and used Klein's manuscript, both appreciating the quality of information and the way of approaching the issue.

Further on, we insist on a few topics that Klein's study reveals: the heroism of Romanian frontier guards, insisting on the Custozza moment and their loyalty towards the emperor.

Documentația referitoare la istoria districtului grăniceresc năsăudean este una copleșitoare, arhivele din țară (București, Cluj-Napoca, Bistrița, Năsăud, Sibiu etc.) dar și cele din străinătate (Viena, Budapesta) adăpostind mii și mii de file ce așteaptă încă să fie descoperite și valorificate (alături de alte zeci de mii de documente ce au fost deja editate sau valorificate parțial sau integral). Bibliografia problematicii este și ea una la fel de impresionantă, de la lucrări științifice, de popularizare, monografiile sătești, memorialistică etc., totul este copleșitor pentru cel ce se oprește asupra zonei. Au perceput această „greutate” chiar și liderii spirituali din zona fostului regiment grăniceresc acum mai bine de un secol. La 1 decembrie 1892, Nestor Șimon îi scria din Năsăud preotului Ștefan Buzilă din Poiana (Sâniosif):

-
- Ioan Bolovan, conferențiar universitar dr. la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; director interimar la Centrul de Studii Transilvane.
  - Adrian Onofreiu, inspector principal la Arhivele Statului. Direcția Județeană Bistrița; doctorand la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca.

„Frate Buzilă! La noi în ținutul de graniță avem atât material de exploatat, încât numai o societate științifică ar fi în stare să exploateze totul, și nu un om singuratic [...] În fine îți mai adaug cum că noi avem o istorie atât de frumoasă, atât de strălucită și atât de avută în bravuri, încât stau bun că, nici un popor nu se poate lăuda cu o istorie mai sublimă, decât acest district”¹.

Cuvintele lui Nestor Șimon, unul dintre spiritele ilustre și fecunde în plan științific ale zonei năsăudene, cu un destin tragic și care, paradoxal, a rămas oarecum marginalizat în secolul XX², introduc cum nu se poate mai bine atât realitatea istorică precum și problematica abordată în acest articol. Apoi, este neîndoios faptul că năsăudenii au fost parte semnificativă a istoriei românești și europene, că au înscris pagini glorioase în epopeea neamului dar și a monarhiei austriece în cadrul căreia au trăit mai bine de două veacuri, de la sfârșitul secolului al XVII-lea și până la Unirea Transilvaniei cu România în anul 1918. Cercetătorii zonei introduc periodic în circuitul științific noi și noi documente, atât interne cât și externe, dar în permanență se mai găsesc materiale, informații, ilustrații, documente etc. care îmbogățesc patrimoniul istoric local, național și universal. Într-un asemenea cadru se înscrie și demersul de față care prezintă un manuscris descoperit de noi în arhivele bistrițene, respectiv lucrarea lui Karl Klein despre istoria regimentului de graniță de la Năsăud, de la înființarea sa în anul 1763, până în anul 1866.

Fără îndoială, introducerea de către Curtea vieneză a graniței militare în Transilvania la mijlocul secolului al XVIII-lea a avut nu numai rațiuni militare, centrate pe nevoia de a închide granița monarhiei în fața Imperiului otoman, dar și profunde motivații politice. Astfel, extinderea instituției de graniță asupra Transilvaniei se încadra în politica centralistă a Consiliului de Stat inaugurată de Kaunitz, care urmărea atât limitarea acțiunilor centrifuge ale stărilor transilvane, cât și o mai bună concentrare a mijloacelor puterii de stat, o utilizare mai eficientă a resurselor fiscale, asigurarea ordinii publice în provincie etc.³. Consecințele înființării în Transilvania a regimentelor de graniță și existența timp de aproape un secol a acestei instituții militare au constituit obiectul unor cercetări multiple, care au evidențiat atât impactul imediat dar și pe termen lung al instituției grănicerești asupra societății transilvănene în general, asupra românilor în particular⁴. Mai mult, specialiștii apreciază că în anumite zone,

¹ Arhivele Naționale, direcția județeană Bistrița-Năsăud (în continuare se va cita ANBN), *Colecția Iulian Marțian*, d. 22, f. 33-34, publicată și în vol. *Nestor Șimon. Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Cluj-Napoca, 2005, p. 77sqv.

² Sorin Mitu, *O necesară reparație morală: posteritatea lui Nestor Șimon*, în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, IV, 2005, p. 277 sqv.; Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon, un istoric omis al graniței năsăudene*, în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, I, 2002, p. 151 sqv.

³ Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Cluj-Napoca, 1994, p. 170 sqv.; Carl Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, București, 1973, p. 25 sqv.

⁴ A se vedea „Introduction”, în vol. *The Austrian Military Border. Its Political and Cultural Impact*, edited by Liviu Maior, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Iași, 1994, p. 7 sqv.; Mathias

precum teritoriul fostului regiment grăniceresc năsăudean, compact românesc din punctul de vedere al compoziției etnice a populației, existența regimului militar a contribuit la formarea unei mentalități și conștiințe aparte, definită ca *mentalitatea grănicerească*, care a marcat profund și decisiv viața populației de aici până inclusiv în epoca contemporană⁵. Nu este intenția noastră în cadrul restrâns al materialului de față să trecem în revistă istoriografia graniței militare din Transilvania care are un trecut de circa două secole. Vom menționa în continuare doar cele mai relevante contribuții referitoare la regimentul grăniceresc năsăudean elaborate după anul 1867⁶, anul în care a fost finalizată lucrarea lui Karl Klein, pentru a putea încadra mai bine lucrarea manuscrisă a lui Klein pe care recent am restituit-o pentru prima oară integral⁷ - ne ferim să o caracterizăm și „inedită” în adevăratul sens al cuvântului, fiindcă așa cum se va vedea mai târziu, avem toate motivele să credem că sinteza lui K. Klein a mai fost „văzută/utilizată” și de către unii dintre autorii din secolul al XIX-lea, care au publicat cărți sau studii consistente asupra regimentului de graniță năsăudean.

Să vedem înainte de toate însă cine este autorul manuscrisului, pentru a putea înțelege corespunzător cum a ajuns Karl Klein să redacteze istoria regimentului grăniceresc năsăudean, precum și pentru a explica de ce evenimentelor din timpul revoluției de la 1848-1849, sau războiului italo-austriac din 1866 li se acordă o atenție sporită în economia lucrării. Să recurgem pentru documentare în legătură cu personajul nostru mai întâi la caracterizarea din anul 1867 pe care o regăsim în fondul „Liste de conduită ale ofițerilor” de la arhivele militare vieneze⁸, deoarece în acest an și-a încheiat lucrarea și Karl Klein. Astfel,

---

Bernath, *Die Errichtung der siebenbürgische Militärgrenze und die Wiener Rumänenpolitik in der frühjosephinischen Zeit*, în *Südost-Forschungen*, XIX, 1960, p. 164 sqv.; Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800)*. Societate rurală și mentalități colective, Cluj-Napoca, 1997, p. 292.

⁵ Ioan Lumperdean, „La Longue Durée” în *mentalitatea și limbajul grănicerilor năsăudeeni*. Repere economico-sociale și politico-naționale, în *Revista Bistriței*, VIII, 1994, p. 137 sqv.; Nestor Șimon. *Corespondență* [...], p. 7.

⁶ George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea Romanescu Grănițariu din Transilvania*, Brașov, 1874; Friedrich Krammer, *Beiträge zur Geschichte der Militarisierung des Rodnaer Thales*, în *Programm des Bistrizer Gymnasiums*, 1880, p. 13-36; Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes nr. 50. 1762 bis 1850*. *Zweites Siebenbürgen Rumänen Grenz Infanterie regiment 17*, Wien, 1882; Virgil Șotropa, *Regimentul grăniceresc năsăudean*, în *Arhiva Someșană*, 1925, 2, p. 1-12, precum și alte studii publicate de către acesta, alături de I. Marțian în *Arhiva Someșană* între 1925-1938; I. Dimulescu, *Din trecutul Ardealului. Istoria regimentului 2 grăniceri românesc*, Pitești, 1933; Carl Göllner, *Regimente grănicerești* [...]; Aurel Vaida, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, București, 1998; Ioan Pop, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu Mureș, 1999; Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică. Soldați și ofițeri uitați*, București, 2004 etc.

⁷ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, București, Editura Enciclopedică, 2006, 380 p. Manuscrisul original al lui K. Klein se păstrează la ANBN, Fond *Tribunalul județului Năsăud*, XXXIV/A/1861.

⁸ Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv (în continuare ÖSWK), *Fond Conduitelisten der offiziere*, karton 406. k.k. Grossherzog von Baden 50. Linien Infanterie Regiment. Conduite Listen für das Jahr 1867 über innbenannte Officiere für das hohe Reichs

conform informațiilor existente în aprecierea din anul în care s-a încheiat și dualismul austro-ungar, 1867, Karl Klein era căpitan clasa 1 în Regimentul de infanterie de linie nr. 50 Mare duce de Baden, continuatorul direct al fostului Regiment II românesc de graniță de la Năsăud. Cunoștea bine, în afară de limba germană, limbile română și maghiară, ceea ce i-a fost de mare ajutor pentru a percepe direct realitățile politice, economice și sociale din Transilvania vremii. Caracterizarea făcută de superiorii lui Klein în anul 1867 evidențiază câteva din calitățile de soldat ale acestuia: harnic și perseverent, comandă foarte bine compania sa, bun țințaș, călăreț și înotător, a avut rezultate bune în cadrul profesiei sale. De asemenea, sunt surprinse și câteva din elementele personalității căpitanului Karl Klein care conturează un personaj cu totul fascinant prin realizările sale militare, dar nu numai: „vesel, temperamental și irascibil, știe însă să se stăpânească, un caracter deosebit de cinstit, energetic și consecvent, suficient de capabil”. Schița de comportament a căpitanului Karl Klein din caracterizarea realizată în anul 1867 ne dezvăluie astfel profilul unui ofițer din armata cezaro-regească, instituție reprezentativă în monarhia austriacă și care a făcut obiectul multor analize istoriografice în ultimul secol⁹. Iată însă cum sună această apreciere comportamentală asupra lui Klein:

„[...] *în serviciu*: față de superiori, respectuos, amabil față de camarazi, față de subordonați foarte sever dar și cu multă grijă, un comandant de companie foarte zelos și capabil; *în societate*: se comportă foarte cuviincios și modest; *în fața dușmanului*: își îndeplinește datoria, viteaz, hotărât, întreprinzător, priceput în conducerea trupelor și folosirea zilei, capacitate de a da dispoziții iar influența sa asupra trupeii este una excelentă”¹⁰.

Care a fost evoluția biografică a lui Karl Klein, ce experiențe profesionale și umane a acumulat acesta în măsură să-l determine să lase posterității o remarcabilă sinteză asupra istoriei militare a regimentului grăniceresc năsăudean? De religie evanghelică, Karl Klein s-a născut la 25 noiembrie 1829 la Capul Codrului în provincia Bucovina, în cadrul unei familii de burghezi cu oarecare stare materială, urmând cu bune rezultate 7 clase gimnaziale la Gimnaziul evanghelic din Bistrița¹¹. Astfel, tânărul Karl Klein era la o răscruce de drum privind viitorul său în primăvara anului 1848, când a izbucnit revoluția pașoptistă. Evenimentele din vara anului 1848, după anexarea Transilvaniei la Ungaria și declanșarea de către autoritățile maghiare a recrutărilor pentru armata revoluționară maghiară au produs ample mișcări social-politice și regrupări de oameni în provincie. În contextul în care în toată Transilvania mișcările sociale și politice de mai mare sau mai mică amploare contestau regimul existent¹², nici

---

Ministerium. 50 Infanterie Regiment 1867 – Karl Klein. Mulțumim și pe această cale domnului dr. Ioan Dordea de la Arhivele Naționale, direcția județeană Cluj, pentru sprijinul generos și competent pe care ni l-a acordat.

⁹ O excelentă imagine asupra problemei la Liviu Maior, *Români în armata habsburgică* [...], p. 7 sqv.

¹⁰ ÖSWK, *Fond Conduitelisten*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Liviu Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, București, 1998, p. 49 sqv.

zona Năsăudului nu putea rămâne impasibilă la frământările din acele luni. Aceasta cu atât mai mult cu cât din satele năsăudene, câțiva preoți și laici participaseră, alături de vicarul Macedon Pop, la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15-5/17 mai 1848, unde s-a lansat programul revoluției românești din Transilvania. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria decisă prin votul dietei nobiliare de la Cluj din 29 mai 1848, împotriva voinței românilor, precum și manifestul împăratului Ferdinand al V-lea din 10 iunie 1848, prin care îi anunța pe grăniceri că în continuare urmează a se subordona guvernului maghiar, au generat tensiuni și au mărit confuzia în rândul populației din zona regimentului grăniceresc năsăudean. Decizia Dietei Transilvaniei de modificare a unor aspecte administrative și de introducerea limbii maghiare ca limbă de comandă în regimentele de graniță a accentuat nemulțumirea grănicerilor români de la Năsăud și Orlat, care-și vedeau lezate sentimentele naționale¹³. În atari circumstanțe, grănicerii români au simțit nevoia unei clarificări față de situația creată; se și impunea o adunare a reprezentanților celor 44 de sate militarizate, pentru expunerea revendicărilor lor sociale, economice, culturale și militare.

Apelurilor repetate ale vicarului Macedon Pop către autoritățile militare de la Năsăud și Sibiu li s-a dat în cele din urmă câștig de cauză, aprobându-se organizarea în 10 iulie 1848, a unei adunări la care să participe câte doi delegați din partea fiecărui sat. Petiția redactată cu acest prilej, sensibil marcată de conținutul Petiției Naționale adoptate la Blaj, sintetiza principalele doleanțe ale populației din granița militară năsăudeană¹⁴: conservarea limbii, religiei și a naționalității române; dispunerea liberă de pământurile, pășunile și pădurile din zonă; reprezentare în dietă prin deputați proprii aleși; ameliorarea statutului preoților și învățătorilor; înființarea de noi școli, inclusiv a unei „catedre de limbă maghiară”; ștergerea din listele de conscriere a numelui de iobagi și menționarea condiției de oameni liberi a locuitorilor din satele militarizate; ofițeri și funcționari care să cunoască limba română etc. Petiția a cunoscut forma finală prin colaborarea vicarului Macedon Pop cu căpitanul Leontin Luchi, aghiotantul regimentului, ea urmând a fi prezentată împăratului de o delegație compusă din vicar, sergentul Ioan Botârlă și caporalul Ioan Bota. Cei trei au și plecat la mijlocul lunii august 1848 la Sibiu, în vederea obținerii permisiunii și a pașapoartelor pentru a călători la Viena, însă mașinațiunile și duplicitatea baronului Puchner, comandantul armatelor imperiale din Transilvania au zădărnicit strădaniile năsăudenilor care s-au văzut nevoiți să se întoarcă acasă¹⁵.

Acutizarea tensiunilor sociale și naționale din Transilvania în vara anului 1848, evoluția tot mai vizibil diferită a revoluției maghiare și a revoluției românești, precum și raporturile românilor și ale maghiarilor cu curtea de la Viena (inclusiv cu comandamentul militar suprem de la Sibiu) au determinat

¹³ *Ibidem*, p. 225.

¹⁴ Ioan Pop, *Istoria regimentului II [...]*, p. 153.

¹⁵ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 17.

crearea unei situații explozive. În aceste condiții, sediile celor două regimente de graniță românești de la Orlat și Năsăud au devenit centre ale rezistenței naționale a românilor transilvăneni, refuzând să accepte autoritatea guvernului revoluționar maghiar¹⁶. Informațiile alarmante sosite la Năsăud despre soarta batalionului I, ce fusese dislocat la 23 iulie 1848 în Ungaria și care refuzase, la solicitarea guvernului revoluționar maghiar, să intre în luptă împotriva grănicerilor sârbo-croați, amplificau starea de nemulțumire a populației din zonă. Populația românească, dar chiar și germanii și unii maghiari din comitatele vecine regimentului năsăudean, au căutat fie protecție în cadrul regimentului fie au solicitat ofițerilor de aici arme ori să-i recruteze pentru a lupta împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria și a abuzurilor autorităților impuse de guvernul revoluționar maghiar¹⁷.

În atare perspectivă a evoluției evenimentelor trebuie încadrată și decizia tânărului Karl Klein din 9 august 1848, de a se înscrie voluntar ca soldat în Regimentul 2 românesc de graniță nr. 17. Calitățile și aptitudinile remarcate rapid de către superiorii săi au făcut ca tânărul Klein să fie promovat fruntaș la 10 octombrie 1848, apoi și caporal la 1 aprilie 1849, participând cu trupele colonelului Carl Urban la toate operațiunile desfășurate în Transilvania și în afara provinciei în timpul revoluției și al războiului civil¹⁸. Prima probă de foc mai serioasă a trecut-o Karl Klein cu ocazia luptei de la Voivodeni, din apropierea Reghinului, din 31 octombrie 1848. Apoi, el se remarcă în luptele de la Gherla din 13 noiembrie, Someșeni 16 noiembrie, Dej 24 noiembrie, Ciucea 19 decembrie 1848, Mureșeni Bârgăului 6 februarie 1849, Crainimăt 18 februarie, Prundu Bârgăului 23 februarie etc. (aceste bătălii sunt descrise cu lux de amănunte de către „istoricul-participant” Klein în manuscrisul său, așa cum se va putea observa mai departe în cuprinsul lucrării). După sfârșitul revoluției și reîntoarcerea definitivă a trupelor în Transilvania, Karl Klein, ca și plutonier, urmează cu rezultate bune între 1850-1851, Școala regimentală de cadetși de la Năsăud, fiind promovat la 1 august 1851 la rangul de locotenent clasa a 2-a în cadrul Regimentului de infanterie de linie cezaro-regesc nr. 50 (în fapt, continuatorul Regimentului II românesc de graniță nr. 17 de la Năsăud). După numai doi ani, Klein este avansat la 16 iunie 1853 la gradul de locotenent clasa 1-a¹⁹.

Izbucnirea Războiului Crimeii și desfășurarea evenimentelor politico-militare au condus, printre altele, la ocupația Principatelor Române de către trupele otomane și austriece, care le înlocuiau pe cele rusești. Armata austriacă a intrat în Principate în septembrie 1854, numărul trupelor imperiale fiind estimat

¹⁶ Liviu Maior, *1848-1849*, p. 237; Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania, 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996, p. 79.

¹⁷ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Revoluția de la 1848 [...]*, p. 17.

¹⁸ ÖSWK, *Fond Qualificationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein.

¹⁹ *Ibidem*.

la circa 40.000 de soldați și ofițeri²⁰. În aceste împrejurări, și Regimentul de infanterie de linie nr. 50 a fost implicat în ocupația Principatelor din toamna anului 1854, mai întâi în zona Olteniei. Ulterior, regimentul a primit un nou ordin de deplasare în august 1855, pentru a înainta spre capitala Țării Românești, ajungând la București la 13 septembrie 1855. Locotenentul Karl Klein a fost numit comandant al Comisiei de încartuire din București, poziție în care a căutat să se achite cu responsabilitate și competență de toate obligațiile, nu puține, care i-au revenit. Firește că situația social-economică și politică din Țara Românească nu era una facilă, dificultățile de tot felul ale stării de război fiind de natură să creeze tensiuni între ocupanții turci și austrieci pe de o parte, și populația locală pe de altă parte, însă nu se pot trece cu vederea și aspectele pozitive ale ocupației austriece în ceea ce privește modernizarea societății românești²¹. Perioada cuprinsă între 13 septembrie 1855 și 20 mai 1856, în care Klein a exercitat atribuțiile de comandant al Comisiei de încartuire a trupelor imperiale din București, a fost una în care tânărul locotenent a făcut dovada multiplelor sale calități de soldat și organizator, ceea ce i-a atras la sfârșitul celor nouă luni de ședere în capitala Țării Românești aprecierea localnicilor. Astfel, pentru rezultatele obținute, el a fost lăudat de către Comenduirea militară a orașului București prin decretul nr. 1.932 din 18 mai 1856²².

Carierea militară a personajului nostru cunoaște un nou moment important în anul 1859, când începând cu data de 1 ianuarie este avansat locotenent major; apoi, în cursul anului respectiv Klein participă la campania militară din nordul Italiei unde, fără a lua parte efectiv la vreo luptă, s-a remarcat prin contribuția la protejarea litoralului împotriva unor debarcări inamice. O nouă promovare are loc în anul 1864, fiind avansat căpitan clasa a 2-a cu începere de la data de 5 mai, pentru ca la 1 iunie 1866 să fie promovat căpitan clasa 1. În același an, participă cu Regimentul de infanterie de linie cezaro-regesc nr. 50 Friedrich Wilhelm Ludwig, mare duce de Baden la luptele din Italia, remarcându-se cu prilejul sângeroasei bătălii din 24 iunie 1866 de la Custoza, și fiind evidențiat pentru meritele în luptă prin hotărârea împărătească din 18 iulie același an²³. În anul 1870, Karl Klein absolvă cursul pentru ofițeri superiori de stat major, însă din cauza rezultatelor mediocre la examene nu este promovat, deși rapoartele superiorilor săi din anii următori scot în evidență calitățile profesionale și umane

²⁰ *Istoria Românilor*, VII, 1, coord. Dan Berindei, București, 2003, p. 424; pentru ocupația austriacă a se vedea și lucrările lui Mihail Popescu, *Documente inedite din timpul ocupațiunii române de către austrieci între 1854-1856*, București, 1935; Ion I. Nistor, *Ocupația austriacă în Principate (1854-1857) după rapoartele lui Coronini*, București, 1938; Leonid Boicu, *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii (1853-1856)*, București, 1972.

²¹ *Istoria Românilor [...]*, p. 424; Nicolae Ciachir, *Unele aspecte privind orașul București în timpul războiului Crimeii (1853-1856)*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, 3, 1965, p. 195 sqv.

²² ÖSWK, *Fond Qualificationslisten der Offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualificationsliste des Karl Klein.

²³ *Ibidem*.

ale acestuia, așa cum rezultă și din caracterizarea făcută în anul 1873 de către colonelul Josef Reinhold, comandant de brigadă:

„[...] în general apt pentru promovare, cu caracter integru și cu multă ambiție și cu un devotament absolut în serviciu, promite să devină un adevărat ofițer superior de stat major”²⁴.

Fără a mai avansa în grad, Klein îndeplinește în anii următori mai multe funcții de comandă: comandant de companie și pentru patru luni comandant interimar de batalion.

Cum a ajuns totuși Karl Klein să se ocupe de istoria regimentului în care și-a început cariera militară și în cadrul căruia a cunoscut numeroase momente de împlinire profesională? Credem că la explicarea acestei pagini din biografia personajului nostru stau mai mulți factori. Înainte de toate, prin originea sa bucovineană el s-a aflat în contact nemijlocit cu românii, populația majoritară în zona în care acesta s-a născut. Apoi, studiile gimnaziale de la Bistrița au contribuit la păstrarea contactului cu populația românească, față de care a ajuns să nutrească sentimente oneste. Izbucnirea revoluției și recrutarea sa ca voluntar în cadrul regimentului grăniceresc năsăudean au făcut ca primele experiențe militare să le aibă în mijlocul grănicerilor români, de care a fost legat prin profunde sentimente de camaraderie, împărțind cu românii toate neajunsurile dar și bucuriile din campaniile militare ale anilor 1848-1849. A putut să se convingă direct de vitejia și de loialitatea românilor față de împărat și Casa de Austria, a văzut cu ochii lui de ce sunt în stare românii pe câmpul de luptă în numele jurământului de credință depus față de împărat²⁵. A cunoscut cu siguranță din poveștile camarazilor săi năsăudeni faptele eroice de la Arcole ale grănicerilor români împotriva celui care a „dominat” istoria și memoria colectivă din secolul al XIX-lea european, Napoleon Bonaparte. Nu putea să nu fie impresionat de consecvența, dârzenia dar și de sinceritatea sentimentelor proimperiale pe care românii din regiment, fie ei ofițeri, subofițeri sau simpli soldați le-au manifestat în cursul anilor 1848-1849, când s-a format și călit, și la propriu și la figurat, personalitatea lui Karl Klein. Trecutul atât de zbuciumat al românilor din Transilvania, excluderea de secole a acestora de la privilegiile politice și culturale, deși erau majoritari ca și contribuabili dar și din punct de vedere demografic în provincie, nu putea să nu-l marcheze pe tânărul despre care nu o dată superiorii săi au spus că este nu doar bun profesionist ci și „camarad îndrăgit, sociabil, cuviincios și modest, care își petrece timpul în cercul camarazilor”²⁶, ori cei mai mulți camarazi ai lui Klein erau români! Probabil că în cele câteva „reprize” de mai multe luni în care de-a lungul carierei lui militare până în 1867, când a finalizat manuscrisul, a avut concedii medicale fiind bolnav sau suferind luxații de pe urma unor căzături de pe cal, el a valorificat

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Despre valorizarea acestui loialism dinastic a se vedea Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică* [...], p. 6 sqv.

²⁶ ÖSWK, *Fond Qualifikationslisten der offiziere*, karton 1394 (Klein Kamillo-Louis) – Qualifikationsliste des Karl Klein.

„inactivitatea militară” prin cercetări în arhiva de la Năsăud a regimentului. Apoi, în perioadele în care s-a aflat mai multe luni la Viena pentru a urma diferite cursuri a avut timpul și curiozitatea să se documenteze și în arhivele militare vieneze, deoarece lucrarea lui Klein dovedește o bună cunoaștere a evenimentelor în care a fost implicat regimentul din care și el făcea parte. Precizia unor informații nu era posibilă fără consultarea jurnalelor de operațiuni, a altor documente care nu se găseau decât în arhivele militare vieneze sau locale, unde accesul „civililor” era fie restricționat fie interzis, așa cum au recunoscut contemporanii în epocă²⁷. Deocamdată despre activitatea de documentare a lui Karl Klein și de pregătire a manuscrisului nu avem informații certe, însă viitoarele cercetări pot aduce precizări interesante în acest sens.

Cert este faptul că imediat după revoluția de la 1848-1849, în timpul căreia o bună parte a arhivei regimentului a ars în timpul ocupării Năsăudului de către armata revoluționară maghiară, autoritățile militare au declanșat o campanie de salvare a tuturor documentelor păstrate în zonă și care puteau constitui suportul unei viitoare monografii. Nestor Șimon, care intenționa să realizeze și el o istorie a regimentului grăniceresc năsăudean, notează în manuscrisul său că:

„Comanda regimentului de câmp în an. 1850 a însărcinat pe căpitanul auditor Schottel²⁸ ca să compună istoria regimentului începând de la militarizare pe baza materialului ce mai stă de îndemână. În urma acesteia, vicecolonelul Reznar, cu ordinațiunea sa datată Năsăud în 23 noiembrie 1850 nr. 6130/705, dată către toate companiile regimentului spune și aceea, cum că istoria completă de mai înainte a regimentului dimpreună cu archiva s-a nimicitu și astfel ar fi de mare folos dacă s-ar mai afla acte istorice la preoțime ori în mânele ofițerilor pensionați, care acte să se poată folosi la compunerea istoriei regimentului [...]”²⁹.

Foarte posibil ca actele și documentele rezultate în urma acestei acțiuni de salvare a memoriei istorice a regimentului, păstrate în arhiva regimentului după 1851, să fi stat la baza lucrării lui Karl Klein. Oricum, intenția realizării unei monografii a regimentului grăniceresc năsăudean în perioada în care Klein și-a finalizat manuscrisul era deja prezentă și în cercurile intelectuale românești din zona Năsăudului. Este simptomatică în acest sens circulara din 12 martie 1863 a

²⁷ Prezentând în *Observatoriul*, VIII, nr. 41 din 29 mai/10 iunie 1885 o scurtă recenzie a cărții lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes*, redacția gazetei observa că: „Documente manuscrise nepublicate relative la istoria regimentelor granițiere se află destule în arhivele regimentelor și în ale comandelor de corpuri, acelea însă nu se dau afară la nimeni, din cauză că se știe din experiență cât de ușor pier acelea, precum s-a întâmplat chiar și aici în Sibiu până în an. 1850. Documente de acelea se pot lua numai în copie la fața locului și numai cu permisiunea limpede a autorităților superioare”. În spatele sintagmei „Red. Obs.” care apare la sfârșitul materialului din *Observatoriul*, credem că se află un vrednic corespondent al foii lui George Bariț, neobositul cercetător al trecutului zonei năsăudene, Nestor Șimon. Astfel, în recenzia din ziar se regăsesc pasaje întregi din manuscrisul proiectat de Nestor Șimon despre regiment, cf. ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 86.

²⁸ A se vedea și „Memoriile căpitanului-auditor Șotel”, în *Arhiva Someșană*, nr. 21, 1937, p. 479-497.

²⁹ ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 95.

vicarului greco-catolic al Rodnei, Grigore Moisil, adresată în primul rând preoților din vicariat, prin care lansa un apel patetic la colectarea de date și informații necesare viitoarei lucrări de sinteză despre istoria regimentului³⁰. Este posibil ca și acest imbold pentru valorificarea istoriei locale să-l fi inspirat pe căpitanul Karl Klein, atât de atașat de zonă și de locuitorii ei români.

Cercetări recente³¹ au pus în lumină existența unei alte istorii inedite a regimentului grăniceresc năsăudean, elaborată se pare între anii '60 și '80 ai secolului XIX, fiindcă ultimul document la care face referire datează din anul 1863. Este posibil ca în anul sărbătoririi a 100 de ani de la înființarea regimentului și în urma apelului din 12 martie 1863 al vicarului Grigore Moisil să se fi încumetat vreun intelectual român năsăudean să porceadă la monografia regimentului. Mihai Georgiță apreciază pe baza conținutului științific al manuscrisului dar și a analizei limbii germane utilizate de către autorul anonim că avem de-a face cu un român³². Insistența cu care autorul anonim argumentează drepturile românilor din Valea Rodnei cu documente care merg bine în trecut, spre epoca lui Matia Corvin, intensitatea luptei naționale a românilor din districtul năsăudean în epoca liberală etc. ne face să credem că autorul manuscrisului trebuie să fi fost fie unul din liderii românilor din epocă: Alexandru Bohățel, Florian Porcius, Vasile Nașcu sau un alt intelectual de marcă, ori un fost ofițer în cadrul regimentului, fiindcă în lucrare se redă și activitatea comandanților, luptele la care au participat grănicerii etc. Urmează ca istoricul care a descoperit manuscrisul, cel mai îndreptățit să se pronunțe asupra paternității lucrării, să aprofundeze problematica și să emită o ipoteză plauzibilă. Dincolo însă de paternitatea lucrării, nu putem să nu ne interogăm asupra posibilelor legături între Karl Klein și autorul (deocamdată anonim) al manuscrisului descoperit de către Mihai Georgiță, deoarece în ambele lucrări există la un moment dat părți care sunt asemănătoare, cel puțin la început. Astfel, ambele lucrări pornesc de la descrierea cadrului geografic al regimentului, granițele, apele, calitatea pământului și ocupația grănicerilor, drumurile, populația, școlile etc., deși nu avem exprimări identice și nici același spațiu acordat fiecărei probleme în cele două manuscrise. E drept că după partea

³⁰ „Mult Onorați în Christos Frați! Sunt 10 ani de când se tot vorbește că se va compune Istoria Regimentului nostrum și nimeni nu se apucă de dânsa să o compue. Acum s-au împlinit 100 de ani de când s-a militarizat Regimentul Năsăudului, iar în 12 mai 1863 se împlinește un secol de când părinții noștri au pus cel dintâi jurământ sub flamura Împărătească ca grăniceri. Se cade astăzi de a o serba de către fiii acelor grăniceri și datele de lipsă le vom compune în Istoria, pentru aceea se află cu cale ca datele să se culeagă încă până se mai află veterani – serviți și umblați prin taberi. Pentru aceea am compus formularul alăturat care Frațiile Voastre cu acea adăugire vi se trimite, ca rubricile să le umpleți cu cea mai mare scumpătate. Fraților! Întrebați de cei mai bătrâni și datele până în 12 aprilie cal. Nou să le trimiteti [...]”, cf. ANBN, *Fond Emil Precup*, reg. inv. nr. 54, f. 126.

³¹ Mihai Georgiță, *Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud* (1), în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, 3, 2004, p. 417-437, și partea a 2-a în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, 4, 2005, p. 323-360.

³² *Ibidem*, p. 420.

introdusivă, fiecare autor dezvoltă istoria regimentului în mod propriu, însă nu avem voie să nu gândim și la posibilitatea ca „autorul anonim” și Karl Klein să se fi cunoscut, să-și fi împărtășit intențiile ori chiar informațiile/ manuscritele pe care le aveau. Un scenariu realist nu trebuie să excludă varianta ca unul dintre cei doi să fi avut deja redactat textul și să-l fi pus la îndemâna celuilalt.

Să revenim însă la ceea ce este (sau cel puțin pare a fi) certitudine. Lucrarea lui Karl Klein intenționează să fie, așa cum o rezumă „titlul” dat de autorul însuși (*Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean*), o sinteză militară a regimentului grăniceresc năsăudean, realizată cu pregătirea și mijloacele pe care le avea la îndemână autorul. În preambulul manuscrisului, Klein prezintă cadrul geografic al districtului grăniceresc, numărul și starea mijloacelor de comunicații din regiment, date despre populația zonei etc. Și aici, ca de altfel pe parcursul întregii lucrări, autorul vorbește cu căldură, simpatie și respect față de locuitorii din regiment, românii, care în opinia sa erau „descendenți ai vechilor romani, care după cucerirea Daciei puternic depopulată prin războaiele cu Roma, au fost aduși ca și coloniști liberi în Transilvania de către împăratul Traian și au populat această țară”. Tot aici, Klein ține să-l caracterizeze atât fizic cât și moral pe grănicerul român, eroul anonim (uneori și personalizat) din timpul campaniilor militare descrise în lucrare:

„El este călit și capabil să suporte toate eforturile războiului; el se bucură, ca și locuitor al munților, de o sănătate trainică; părul său este cel mai adesea negru sau maro închis; trăsăturile feței sunt plăcute; iese în evidență prin capacitățile sale naturale și printr-un bun caracter moral. Grănicerul român s-a evidențiat în toate războaiele prin curaj, îndrăzneală, rezistență, sânge rece și vitejie, calități frumoase care au fost recunoscute de către marii conducători de oști ai secolului al XIX-lea: împăratul Napoleon I și arhiducele Carol”.

Lucrarea lui Klein oferă informații bogate și variate, care întregesc sau nuanțează aspectele tratate deja în mai multe lucrări editate, de sinteză sau speciale, consacrate regimentului năsăudean. Mai mult, unele informații din manuscrisul său se regăsesc aproape identic cu altele prezente în lucrarea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest publicată în anul 1882 la Viena. Redăm în continuare numai câteva pasaje din lucrarea acestuia, comparativ cu textul lui Klein, pentru a le putea compara și evalua (am considerat absolut necesar să redăm textul lui Karl Klein în forma originală din manuscris, adică în limba germană, nu în traducerea românească, tocmai pentru a sesiza mai bine asemănările; de asemenea, am recurs la caracterele boldate atunci când, de puține ori, între textele celor doi există diferențe)³³. Firește că după aceste numai câteva mostre se ridică

³³ A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes...*, p. 46: „1778-1779 **Baierischer Erbfolgekrieg** Am 30. Dezember 1777 war der kinderlose Kurfürst von Baiern Maximilian Josef III. Aus diesem Leben geschieden. Oesterreichs Regenten stammten von der Bairischen, im Jahre 1424 verstorbenen Prinzessin Johanna, Gemahlin des Herzogs Albrecht IV. und Mutter des Kaisers Albrecht II. – Maria Theresia forderte ihren natürlichen

întrebarea cum este posibilă o atare viziune și exprimare care merge uneori până la suprapunere din partea a doi autori care, se presupune, au lucrat individual și independent? Cei care cunosc cartea lui Gustav Ritter Amon von Treuenfest

Erbantheil. Mit dem nächsten Verwandten und Haupt-Erben, dem Kurfürst Karl Theodor von der Pfalz wurde im Jänner 1778 ein Vertrag abgeschlossen und die österreichischen Truppen besetzen die vermög desselben an Oesterreich überlassenen Theile von Baiern und der Oberpfalz. Der nächste Erbe Karl Theodor's, der Herzog von Zweibrück, hatte jenen Vertrag ebenfalls angenommen, wurde aber später von dem König von Preussen bewogen, gegen denselben zu protestiren. Friedrich übernahm die Vermittlung; da aber seine Vorschläge nicht angenommen wurden, so kam es zum Kriege".

B) Karl Klein, manuscris p. 9: „1778-1779 **Preussicher krieg** Am 30. Dezember 1777 war der kinderlose Kurfürst von Baiern Maximilian Josef **dritten** Aus diesem Leben geschieden. Oesterreichs Regenten stammten von der Bairischen, im Jahre 1424 verstorbenen Prinzessin Johanna, Gemahlin des Herzogs Albrecht **vierten** und Mutter des Kaisers Albrecht **zweiten** – Maria Theresia forderte ihren natürlichen Erbantheil. Mit dem nächsten Verwandten und Haupt-Erben, dem Kurfürst Karl Theodor von der Pfalz wurde im Jänner 1778 ein Vertrag abgeschlossen und die österreichischen Truppen besetzen die vermög desselben an Oesterreich überlassenen Theile von Baiern und der Oberpfalz. Der nächste Erbe Karl Theodor's, der Herzog von Zweibrück, hatte jenen Vertrag ebenfalls angenommen, wurde aber später von dem König von Preussen bewogen, gegen denselben zu protestiren. **König** Friedrich übernahm die Vermittlung; da aber seine Vorschläge nicht angenommen wurden, so kam es zum Kriege".

A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes [...]*, p. 233-234: „Das zweite Feld-Batalion war Mitte März 1814 ebenfalls mobilisirt worden und marschirte am 19. März an die südliche Grenze Siebenbürgens, wo dasselbe kompagnieweise in Wolkendorf, **Neustadt, Rosenau, Weidenbach, Haugsberg und Tartlau** untergebracht wurde und den Dienst auf dem Pest-Kordon versah. Als diese Seuche in den Nachbarländern erloschen war, rückte dasselbe Ende September nach Naszod, wo am 7. Oktober seine Auflösung erfolgte... 1815 Krieg gegen Frankreich Die Erhebung der Bourbons mit Ludwig XVIII. durch die Aliirten auf den Thron Frankreichs hatte die Eitelkeit des französischen **Volkes** verletzt und die Erinnerung an den Ruhm und die Siege Napoleon's wach erhalten".

B) Karl Klein, manuscris p. 36: „Das zweite Feld-Batalion war Mitte März 1814 ebenfalls mobilisirt worden und marschirte am 19. März an die südliche Grenze Siebenbürgens, wo dasselbe kompagnieweise in Wolkendorf untergebracht wurde und den Dienst auf dem Pest-Kordon versah. Als diese Seuche in den Nachbarländern erloschen war, rückte dasselbe Ende September nach Naszod, wo am 7. Oktober seine Auflösung erfolgte... 1815 Krieg gegen Frankreich Die Erhebung der Bourbons mit Ludwig XVIII. durch die Aliirten auf den Thron Frankreichs hatte die Eitelkeit des französischen **Nation** verletzt und die Erinnerung an den Ruhm und die Siege Napoleon's wach erhalten".

A) Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. Infanterie-Regimentes [...]*, p. 240: „Die Schlacht bei Waterloo am 18. Juni hatte Napoleon's neue Herrschaft nach kurzer Dauer vernichtet und er selbst ward nach dem am 2. August von den Ministern der verbündeten Mächte in Paris unterzeichneten **Uebereinkommen**, als General Napoleon **Buonaparte** als gemeinschaftlicher Kriegsgefangener erklärt, jedoch der Obhut Englands anvertraut, welches den **gestürzten Franzosen-Kaiser** nach St. Helena, einer kleinen Felseninsel, mehr als 1800 Seemeilen vom nächsten Festlande entlegen, bringen liess, wo er 1821 starb".

B) Karl Klein, manuscris p. 37v: „Die Schlacht bei Waterloo am 18. Juni hatte Napoleon's neue Herrschaft nach kurzer Dauer vernichtet und er selbst ward nach dem am 2. August von den Ministern der verbündeten Mächte in Paris unterzeichneten **Uebereinkommen**, als General Napoleon **Bonaparte** als gemeinschaftlicher Kriegsgefangener erklärt, jedoch der Obhut Englands anvertraut, welches den nach St. Helena, einer kleinen Felseninsel, mehr als 1800 Seemeilen vom nächsten Festlande entlegen, bringen liess, wo er 1821 starb".

trebuie să admită că avem de a face cu un istoric militar versat, care a mai redactat și alte lucrări de specialitate³⁴. Din sinteza consacrată istoriei regimentului grăniceresc năsăudean de către von Treuenfest, se poate remarca o bună încadrare a evenimentelor tratate în istoria politică și militară generală a monarhiei austriece și chiar a Europei, un spirit de analiză și cunoștințe ample care nu se regăsesc întotdeauna în manuscrisul lui Klein, mai modest ca și dimensiuni. Și totuși, în fața evidențelor nu putem să nu emitem ipoteza că Treuenfest, atunci când și-a publicat în 1882 cartea la Viena, a avut la îndemână sau cel puțin a utilizat parțial manuscrisul lui Karl Klein încheiat de către acesta la 16 februarie 1867. Invers să se fi derulat faptele nu pare posibil și credibil!

Nu ar fi fost primul și poate nici ultimul, deoarece și în lucrarea lui George Bariț publicată la Brașov în anul 1874 există indicii că marele cărturar român brașovean ar fi văzut/utilizat manuscrisul lui Karl Klein. Astfel, autorul însuși recunoaște că după ce a început în anul 1874 să publice câteva fragmente din lucrarea sa în paginile revistei *Transilvania*, în al cărui număr 20 anunțase și intenția de a realiza o sinteză istorică asupra regimentului grăniceresc năsăudean, au început să-i parvină „[...] spre cea mai plăcută surprindere din vreo trei părți câteva informațiuni istorice și unele observațiuni critice”³⁵. Mai mult, includerea în cartea lui George Bariț a unor episoade petrecute cu ocazia bătăliei de la Custozza din 24 iunie 1866, dar nu numai, întărește ipoteza noastră că ilustrul cărturar a beneficiat de manuscrisul lui Karl Klein sau de o parte a acestuia, așa cum lasă să se întrevadă și mențiunea din paranteză de la pagina 72³⁶. Prin

³⁴ Gustav Ritter Amon von Treuenfest, *Geschichte des K. K. 11 Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg. 1762 bis 1850 Szeckler Grenz-Huszaren*, Wien, 1878, 432 p.

³⁵ George Bariț, *Istoria regimentului alu II-lea [...]*, p. 101.

³⁶ *Ibidem*, p. 72; iată comparativ **textul lui G. Bariț**: „Soldatul gregariu Ioan Moca tot din a 14-a compania, născutu în Dateșu (com. Turdei) la fiorosul asaltu de la Casa Pasquali luă trei gloanțe în piept; atunci își desfăcu pieptul, arătă camaradiilor săi ranele sale strigându: Să treiască împăratul! Sunt mîndru că am luat această rană pentru el, căci noi învingem și eu încă m-am bătut alături cu voi. Ultimele sale cuvinte fuseră: Nu mai poci lupta; singura mea durere este aceasta!”, și apoi **textul lui Karl Klein**: „Despre ostașul Ion Moka al Regimentului 50 de infanterie de linie, de loc din Batoș în Transilvania. Pe 24 iunie 1866, la asaltul asupra Pasquali, acesta a primit trei gloanțe în piept; și-a smuls mantaua, a arătat rănile camarazilor săi și a strigat: „Trăiască împăratul nostru, sunt mîndru să fi primit aceste răni pentru el, deoarece suntem victorioși și eu am contribuit la aceasta”. Ultimele sale cuvinte au fost: „Nu mai pot, aceasta este singura mea durere”.

De altfel, la paginile 98-99, istoric român redă în Anexa nr. 14, în limba germană, un document intitulat „Attestatul capitanului Carolu Klein, despre eroismul lui Nicolae Blebea și al lui Ioan Moca” și care reproduce practic finalul manuscrisului lui Karl Klein! Firește că mai sunt și alte părți în lucrarea lui George Bariț care aduc izbitor de mult cu manuscrisul lui Klein. De exemplu, George Bariț apreciază la pagina 64 că ostașii și cei mai mulți ofițeri ai regimentului de linie nr. 50 s-au comportat exemplar cu populația autohtonă, spre deosebire de restul trupelor imperiale care au înregistrat și excese și brutalități: „Pre cât a statu acel regiment în România, feciorii ca și cei mai mulți ofițeri s-au purtat de model, de aceea au și fost bine primiți de către populațiune [...]”, în timp ce textul lui Klein sună în felul următor: „În România, Regimentul 50 s-a evidențiat prin disciplina de fier și tratarea blândă a populației de acolo, căreia i-a lăsat o amintire plăcută” ș.a.m.d. Este însă mai presus de orice îndoială faptul că lucrarea lui Bariț este una

urmare, credem că utilizarea integrală ori a unor părți din lucrarea lui Klein de către cei doi istorici iluștri, cu menționarea acestei surse de inspirație – cazul lui George Bariț – ori trecerea sub tăcere a surselor pe care le-a utilizat – cazul lui Treuenfest³⁷ – demonstrează/sugerează faptul că ambii au apreciat calitatea informației, precum și modul de abordare a problematicii regimentului grăniceresc năsăudean de către căpitanul Karl Klein³⁸.

originală, mobilul elaborării ei este unul bine conturat, având o finalitate politico-națională, iar structura cărții lui este alta decât cea dezvoltată de Klein.

³⁷ În manuscrisul lui Nestor Șimon despre istoria regimentului grăniceresc năsăudean, pe care însă nu a apucat să-l finalizeze, eruditul istoric al graniței năsăudene notează deloc măgulitor la adresa lui Treuenfest că acesta a „omis” să precizeze sursele utilizate în monografia publicată la Viena în 1882 despre istoria regimentului de la Năsăud: „Preste tot Treuenfest nu citează nici un op istoric de care s-a folosit în lucrarea acestei istorii nici arhiva de unde a folosit și decopiat documentele pe care le înșiră [...] După cât am putut eu să-l urmăresc am aflat că afară de alte documente, o parte însemnată din istoria mai nouă a scris-o din cărți deja tipărite și în unele locuri a decopiat din cuvânt în cuvânt fără de a cita de unde scrie”, arătând apoi cum Treuenfest a copiat fără să citeze fragmente din lucrarea celebră consacrată graniței militare austriece a lui Fr. Vanicek, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, Wien, 1875, precum și din alte cărți, cf. ANBN, *Colecția Iulian Marțian*, d. 58, f. 87 sqv. Despre impresionanta operă istorică și științifică a lui Nestor Șimon, pe nedrept „lăsat” în uitare și marginalizat oarecum după moartea lui, a se vedea Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – istoric al graniței năsăudene*, în *Arhiva Someșană*, seria a III-a, I, 2002, p. 383 sqv.; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. II, Bistrița, 1974, p. 243 sqv.; idem, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud, 1639-1997*, Cluj-Napoca, 1998, p. 342; Vasile Tutula care a analizat lucrarea lui Treuenfest apreciază bivalent această monografie: „[...] rămâne o lucrare de referință pentru istoria militară românească și nu numai [...] I s-ar putea imputa lui Gustav Ritter că lucrarea lui nu dispune de un aparat științific, dar este imposibil să nu se găsească toate sursele de investigație”, cf. Vasile Tutula, *O istorie a Regimentului II grăniceri din Năsăud (1762-1851) mai puțin cunoscută și valorificată de istoriografia noastră militară*, în *Virtus Romana Rediviva*, Cluj-Napoca, 3, 1998, p. 23.

³⁸ Pentru a întări supozițiile noastre, amintim doar faptul că o posibilă cale de acces la manuscris sau o copie a acestuia era reprezentată de fratele marelui istoric, Octav Bariț, profesor la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud care avea rolul de „catalizator” al informațiilor despre zonă; în acest sens amintim scrisoarea lui Ioan Mărginean, fost căpitan în regiment, care-i transmitea istoricului „Oferta” pentru documente referitoare la zonă (ANBN, fond *Anton Coșbuc*, d. 91, f. 10). În perioada elaborării de către George Bariț a lucrării referitoare la istoria regimentului de la Năsăud, un alt fost ofițer din regiment, trecut în România - Nichita Ignat - mulțumea pentru proiectata istorie pe care o realiza istoricul și-i „trimitea copia promisă” (*Ibidem*, d. 386, f. 3; documentul original la Biblioteca Academiei Române, mss. românești, cota 1006, f. 338-339). De asemenea, istoricul menționează în istoria regimentului de la Năsăud, când descrie perioada de după Letzendorfer, că „relațiunea suscitată o scoatem din cât în traducere, cât prescurtat, după o copie germană, pe care are bunătatea a ne-o comunica dl. Căpitan Nichita Ignat împreună cu alte documente și cu memorial particular al său, de care ne folosim foarte bine în această parte a monografiei” (*Ibidem*, d. 99, f. 9). O ultimă mărturie este cea aparținătoare istoricului Victor Motogna, care în anul 1927 îi scria lui Virgil Șotropa la Năsăud, în legătură cu „[...] eroul graniței năsăudene [Nichita Ignat, că] a făcut parte din celebrul batalion grăniceresc dezarmat pe urmă de Unguri și el a fost acela care a dat lui Gheorghe Barițiu documentele privitoare la faptele glorioase ale aceluia” (*Ibidem*, fond *Virgil Șotropa*, d. 56/6, f. 41). Vezi și consemnarea lui Vasile Meruțiu, la pagina 28, nota 1, în care amintește că Bariț citează manuscrisul lui Klein, în *Situația școalelor românești din Transilvania. Conferință*, București, 1905, și lucrarea lui Victor Motogna, *Un erou din granița năsăudeană: Nichita Ignat*, Dej, Tip. Medyesi, 38 p.

Nu este în intenția noastră să rezumăm în continuare conținutul lucrării lui Karl Klein care redă, în manieră cronologică, precum a procedat și Treunfest, istoria regimentului grăniceresc năsăudean de la înființare și până în anul 1866, cu explicarea transformării regimentului românesc II de graniță nr. 17, în regimentul 50 de linie odată cu desființarea în 1851 de către curtea de la Viena a graniței militare ardelene. Nu putem totuși să nu evidențiem câteva aspecte din manuscrisul lui Klein care sunt sugestive pentru concepția autorului și surprind o realitate istorică prea puțin valorizată așa cum se cuvine.

În primul rând, Karl Klein folosește orice ocazie pentru a accentua nu numai calitățile ostășești ale grănicerilor români năsăudeni (diligența la deprinderea și apoi priceperea în mânăuirea armelor, dârzenia, rezistența la privațiuni în timpul campaniilor militare, eroismul și spiritul de sacrificiu etc.), dar și sentimentele lor profunde de loialitate față de tron, față de Austria. Probarea cu o consecvență remarcabilă a acestui loialism de către soldații români (nu numai năsăudeni) din armata cezaro-regească timp de aproape un secol și jumătate, până la destrămarea monarhiei austro-ungare la sfârșitul primei conflagrații mondiale, demonstrează cu prisosință că istoria românilor nu a fost doar un șir nesfârșit de trădări și fapte abominabile, cum sugerează în ultima vreme tot mai mulți istorici „reformatori” ai trecutului nostru, fie că sunt autohtoni fie că sunt străini. Români, și ne referim aici în primul rând la cei mulți, oameni simpli, dar și la elitele militare, fiindcă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea tot mai mulți deveniseră subofițeri și chiarofițeri cu grade înalte (e drept nu atât de mulți pe măsura ponderii demografice a românilor în ansamblul populației monarhiei), odată depunând jurământul de credință față de împărat, au rămas fideli acestui jurământ. Episodul jertfei celor doi români (Nicolae Blebea și Ioan Moca), relatat de Klein la sfârșitul lucrării sale în legătură cu sângeroasa bătălie de la Custozza din 24 iunie 1866, este cât se poate de pilduitor. Despre primul, Nicolae Blebea, autorul spune că „[...] a fost auzit spunând că se bucură să întâmpine o moarte de erou pentru împăratul și pentru patria sa”, iar despre Ion Moca faptul că :

„[...] a primit trei gloanțe în piept, și-a smuls mantaua, a arătat rănilor camarazilor săi și a strigat: - Trăiască împăratul nostru, sunt mândru să fi primit aceste răni pentru el, deoarece suntem victorioși și eu am contribuit la aceasta”.

Acest comportament este reflexul transformărilor nu numai materiale dar și mentale pe care granița militară din Transilvania, armata imperială în întregul ei le-a provocat la nivelul societății românești din provincie. Pentru țărani din comunitățile românești din Transilvania și Banat, militarizați de către austrieci la mijlocul secolului al XVIII-lea, schimbarea statului juridic și economic de la stadiul de iobag la cel de om liber a fost echivalentă cu o veritabilă „revoluție”. Pentru ei, împăratul era cel căruia îi datorau noul statut, lui trebuiau să îi fie fideli până la moarte. Un fin observator al problematicii remarca de puțină vreme că

³⁸ Liviu Maior, *Români în armata habsburgică [...]*, p. 13.

românii „[...] au dovedit, fapt remarcabil, loialitate, încredere și respect față de legile militare și jurământul depus o dată cu intrarea pe poarta cazărmii”³⁹.

În timp, această loialitate față de împăratul de la Viena, jurământul de credință depus de toți cei care au fost încorporați în oastea împăratului, a lăsat urme adânci și durabile în comportamentul românilor, înainte de toate în starea lor mentală. Un jurământ o dată depus, era sacru și irepetabil, loialitatea fiind un sentiment mai presus de propria viață, iar românii ardeleni au demonstrat că știu să onoreze demnitatea și loialitatea⁴⁰. Ori, Karl Klein a surprins admirabil în lucrarea sa aceste realități care îi privesc în primul rând pe grănicerii români năsăudeni, cărora le-a admirat și le-a immortalizat caracterul de oameni onești, de onoare, sinceri, puri precum cristalul. Karl Klein nu numai că i-a onorat pe românii năsăudeni pentru comportamentul lor ireproșabil, dar s-a onorat și pe el însuși fiindcă a redat *sine ira et studio* realitățile pe care le-a trăit și perceput în nuditatea lor. Manuscrisul lui Klein reprezintă o nouă și valoroasă contribuție istoriografică la cunoașterea istoriei românilor ardeleni în particular, a istoriei graniței militare austriece în general.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Idem, Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitate națională*, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 12.